

De grond waar wij op staan

Ik denk aan GV en ik neem mee... de Grondwet van het Koninkrijk der Nederlanden!

Het gaat mij om artikel 6, dat het recht op vrijheid van godsdienst en levensovertuiging tot uitdrukking brengt. De tekst van het eerste lid is: Ieder heeft het recht zijn godsdienst of levensovertuiging, individueel of in gemeenschap met anderen, vrij te belijden, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.

Artikel 6 vormt de grond waar wij op staan. Het ligt aan de basis van het recht op vrije toegang tot geestelijke verzorging. Mensen kunnen daar gebruik van maken binnen instituties zoals zorg, justitie, defensie en nu ook politie. Sinds 2019 is er ook een aanbod in het publieke domein, de Geestelijke Verzorging Thuis. Ook de bijbehorende subsidieregeling vanuit VWS is gelieerd aan de Grondwet - artikel 6.

Ik wil jullie nu meegeven waarom ik bang ben dat de grondwettelijke verankering van ons beroep op het spel staat. Volgens mij profileren wij ons meer en meer op een manier die daar ver vanaf staat. Hier, als beroepsgenoten onder elkaar, vind ik het een mooi moment om daar eens over te spreken. Ik heb het dus niet over de manier waarop wij daadwerkelijk werken, maar over de profilering ván ons werk. Ik denk daarbij in de eerste plaats aan de laatst verschenen beroepsstandaard van 2015, maar ook aan allerlei richtlijnen en effectgerichte onderzoeken. Ik spreek van een ‘zingevingsdiscours’ dat is gaan heersen.

Wat opvalt aan de tekst van Beroepsstandaard 2015, is om te beginnen de fundamentele verandering in de kerndefinitie van geestelijke verzorging. In de eerdere beroepsprofielen van 1995, 2002 en 2010 ging het steeds nog om het realiseren van geestelijke verzorging ‘vanuit en op basis van geloof en levensovertuiging’. Die laatste zinsnede is in de kerndefinitie van 2015 verdwenen. Geestelijke verzorging is nu: professionele begeleiding, hulpverlening en advisering bij zingeving en levensbeschouwing.

Niettemin wordt er van ons nog steeds verwacht dat wij een vrijplaats behartigen. Die staat immers garant voor de uitoefening van het recht op vrijheid van godsdienst en levensovertuiging van de cliënt. Er bestaan inmiddels twee mogelijkheden waaraan we de bevoegdheid kunnen ontleen om een vrijplaats te bieden: een traditionele zending, maar nu ook een machtiging.

Ik vind de opties van zending en machtiging een mooie oplossing voor de veranderingen in het levensbeschouwelijke landschap. Je zou kunnen zeggen: we vatten artikel 6 van de Grondwet nu ruimer op. Burgers houden het recht om hun collectief gedeelde godsdienst of levensovertuiging vrij te belijden, maar het kan nu ook gaan om het vrije belijden van een vorm van spiritualiteit die niet, of nauwelijks, met anderen wordt gedeeld. Verder kun je, net als voorheen, bij geestelijk verzorgers blijven denken aan mensen die praten over levensvragen en voorgaan in vieringen, bezinnende bijeenkomsten en rituelen. Daarbij blijft onze persoonlijke houding bij de inzet van onze levensbeschouwelijke bronnen ertoe doen. In mijn ogen komt deze oplossing mooi tegemoet aan de huidige levensbeschouwelijke diversiteit onder zowel onze doelgroep als onder geestelijk verzorgers zelf.

Wat betreft de *bevoegdheid* laat de huidige profilering zich dus nog goed verbinden met de Grondwet - artikel 6. Dat wordt moeilijk bij de profilering van onze *bekwaamheid*.

In het beroepsprofiel staat dat een geestelijk verzorger begeleiding kan bieden en coping kan ondersteunen bij een levenscrisis en dat doet met het oog op spiritualiteit en levenskunst. Kijk je vervolgens naar de beschrijving van ons doel, dan wordt het duidelijk waar men dan aan denkt. We lezen: “Doel is het bevorderen van spirituele groei, veerkracht, weerbaarheid, eigen regie en het verminderen van kwetsbaarheid.” Einde citaat.

Klopt het dat we bij levenskunst en effectieve coping moeten denken aan veerkrachtig en weerbaar zijn, eigen regie hebben en niet zo kwetsbaar zijn? En vinden we zulke eigenschappen ook kenmerkend voor spirituele groei? Hier vallen wel vragen bij te stellen, maar voor nu houd ik het hierbij: ik zie dat wij in onze profilering met het zingevingsdiscours op drie manieren van artikel 6 in de Grondwet afdrijven.

Ten eerste gaat het niet meer, of in ieder geval niet meer primair, over het vrije belijden van godsdienst en levensovertuiging. Het woord ‘belijden’ komt geen enkele keer voor in Beroepsstandaard 2015. Daarentegen is een bepaalde vorm van hulpverlening centraal komen te staan. Kennis van therapeutische processen en competenties ontleend aan sociale wetenschappen, lees psychologie, worden daarvoor belangrijk gevonden. Er staat nog net niet dat geestelijk verzorgers behandelaars zijn, maar het gaat wel sterk die kant op.

Die indruk wordt versterkt wanneer je weet dat bij GV Thuis het doel van geestelijke verzorging in zo'n 3 á 5 gesprekken moet worden behaald, soms met de mogelijkheid van een verlenging. We zijn in dit verband over 'consulten' en 'crisisinterventies' gaan spreken.

Ten tweede worden godsdienst en levensovertuiging niet alleen heel ruim begrepen, het kan nu dus om allerlei vormen van spiritualiteit gaan, maar zingeving is nog veel ruimer geworden. Ook de zogenoemde 'alledaagse zingeving' is mee gaan tellen! Het maakt eigenlijk niet meer zoveel uit waar mensen hun zingeving precies vandaan halen. Natuurlijk, die mag gerust nog voortkomen uit godsdienst of levensovertuiging, maar evengoed uit de kleinkinderen, de marathon lopen of een andere passie... áls het maar leidt tot levenskunst en effectieve coping! Er lijkt wel een burgerlijke plicht tot zingeving te zijn ontstaan, zoals je ook gezond moet eten en veel moet bewegen.

In een bijlage bij de Beroepsstandaard krijgt deze gerichtheid een verklaring. Er staat dat de moderne geestelijk verzorger nog steeds de taak heeft om de aandacht voor de levensbeschouwelijke dimensie levend te houden, maar dat er een verschil is met vroeger. Ik citeer: "Het belangrijkste verschil is dat niet alleen roeping en levensovertuiging [de geestelijk verzorger] hiertoe inspireren, maar ook overwegingen omtrent gezondheid en welzijn." Einde citaat.

Zodoende verschijnt de moderne geestelijk verzorger als iemand die vanuit een levensbeschouwelijk of existentieel perspectief, en met kennis van therapeutische processen, professionele hulp verleent bij het bereiken van gezondheid en welzijn. Bij gezondheid moeten we denken aan Positieve Gezondheid, waar zingeving een onderdeel van is. Het draait niet meer alleen om het voeren van gesprekken over de zin *ván* het leven en de beleving van zinsverbanden in rituelen. Het is eerder gaan draaien om begeleiding of zelfs behandeling van het zogeheten zingevingsproces, opdat de ander zin *ín* het leven houdt of terugkrijgt! Hebben we het ondertussen niet over een heel ander beroep dan dat van een geestelijk verzorger?

Ten derde, en dat bezwaar is voor mij het meest fundamenteel, zijn we de vrijheid van godsdienst en levensovertuiging aan het kwijtspelen. Ook al lijken we gewoon van doen te hebben met een neutraal professioneel streven naar gezondheid en welzijn, er is wel degelijk sprake van een keuze voor een bepaald mens- en wereldbeeld en een bepaalde ethiek. Het mensbeeld is individualistisch en sluit aan bij populaire voorstellingen van autonomie en zelfredzaamheid, precies de culturele voorstellingen die ook centraal staan in het neoliberalisme.

Er speelt een groot geloof in maakbaarheid mee. De ethiek is een gevolgenethiek, utilistisch, waarbij het uiteindelijk is gaan draaien om welzijn. Alles wat het gevolg of effect van welzijn bevordert, wordt als wenselijk gezien. Er lijkt zelfs een neiging naar een hedonistische ethiek te bestaan, waarbij welzijn overigens niet gelijkstaat aan simpel genot.

We zeggen als geestelijk verzorgers niet meer dat we werken ‘vanuit en op basis van geloof of levensovertuiging’, maar ondertussen wordt er dus wel degelijk een bepaalde levensbeschouwing meegesmokkeld in het zingevingsdiscours. Moeten we die levensbeschouwing impliciet op onze doelgroep overdragen? En is dat wat we aan volgende generaties willen doorgeven als het gaat om levensbeschouwelijk denken? Ik voel me daar niet bij thuis. Sterker nog, ik voel mezélf als geestelijk verzorger beperkt in mijn vrijheid van levensovertuiging, te weten religieus humanisme.

Persoonlijk vind ik dit zonde van de geestelijke verzorging. Zo is ons mooie beroep volgens mij niet bedoeld!

Bedankt voor uw aandacht.